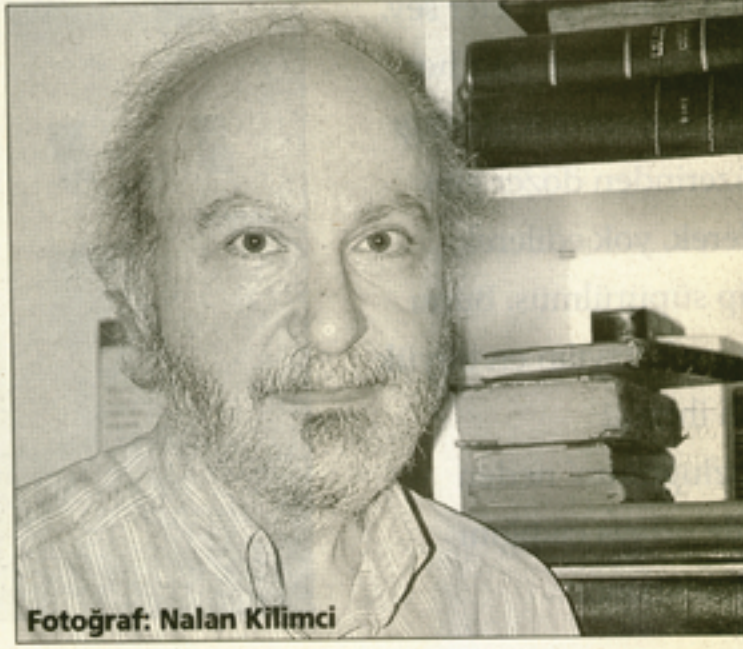

Türkiye'nin en yalnız Yahudisi

Rıfat Bali, Türkiye'nin en yalnız Yahudisi'dir. Zira kimi çevreler resmi tarihin unutturmak istediği gerçekleri su yüzüne çıkardığı için onu görmezlikten geliyor. Ancak en önemlisi kendi cemaatine karşı aynı bilimsel tarafsızlık ve eleştirel üslubu nedeniyle Yahudi kamuoyu da onu adeta aforoz ediyor

Fotoğraf: Nalan Kilimci

Bali, Türkiye'de yaşadıklarından şikayetçi olmayan, hatta müreffeh ve mutlu olduklarını söyleyen Yahudilerin aksine yabancı arşivlerin nasıl da tersini yazdığını belirtiyor. Bu arşivlere konu olan şikayetleri kim kaleme alıyor? Bali, yazarların Türkiye'den olduğunu söylüyor

İRİDVAN AKAR

Yahudiler dünyanın pek çok ülkesinde "misafir" olarak görüldüler. "Misafir" bir de "vatan ve toprak bağlılığı gibi hislerden mahrum" ise "ev sahiplerinin" soykırım/pogrom/ayrım-cılık gibi politikalarına zemin hazırlanmış oldu. Yahudilerin -iki değil!- beş bin yıllık tarihi işte bu olaylarla birlikte anılır oldu.

Türkiye'de Yahudilere ne soykırım uygulandı ne de pogroma uğradılar. Ancak ayrımcılıktan çokça nasiplerini aldılar. 508 yıl önce Osmanlı topraklarında başlayan serüvenlerinde kah benimsendiler, kah horlandılar. Ancak özellikle Cumhuriyetin kurulmasından itibaren son 77 yıllık serüvenleri bugüne damgasını vurdu. "Türkleştirme politikalarının" denekleri olan Yahudiler, "nisyan ile malul olan" ketumlukları nedeniyle dünü dün olarak kabul edip gözlerini geleceğe diktiler.

Ancak bu geçen 77 yıl içinde nüfus içindeki oranı n1927 itibariyle- binde 6'dan (81 bin) onbinde 3'e indi. Birkaç dönem milletvekilliği dışında kamusal görevler verilmedi. Ya da topluca işten atıldılar (Anadolu Ajansı'ndan 1942'de Yahudi oldukları için işten atılan 26 çalışan vd.) 1925-1944 yılları arasında saldırılara, vandalizme uğradılar. Yahudilere kamu ihaleleri verilmesi politikası devlet raporlarına konu oldu. Ancak yaşanan bu toplumsal travma "kol kırılır yen içinde kalır" mantığı içinde değerlendirildi. Ya da öyle sanıldı. Zira "görünen" ile "yaşanan" arasındaki farkı "birisi" iğne ile kuyu kazarcasına araştırıyordu.

Rıfat Bali'yi ilk kez 9 yıl önce Taksim Atatürk Kütüphanesi'nin süreli yayınlar bölümünde tanıdım. Olağanüstü bir azim-

le ve kararlılıkla her gün kütüphaneye geliyor ve bütün Cumhuriyet tarihini gazetelerden tek tek izlemeye çalışıyordu. Yıllar süren bu çabasını giderek derinleştirdikçe Yahudilerin Cumhuriyet dönemi serüveninin de tarihi şekillenmeye başladı. "Profesyonellere taş çıkartan" Bali, herkesin unuttuğu, unutmak istediği bir tarihi arkeolog titizliğinde adım adım ortaya çıkardı.

Önce yazdığı kimi makaleler ile o güne kadar hiç araştırılmamış bazı olaylara ışık tuttu. Örneğin, azınlıkların "20 kur'a askerlik" olarak tabur ettiği ve 1941 yılında gayrimüslimlerin 24-45 yaş arasındaki bütün erkeklerin aniden askere alınmasını anlattı. Sonra yine aynı dönemde azınlıklar için adeta bir karabasan olarak nitelenen "Balat Fırınları"nın öyküsünü araştırdı. Zira bu fırınların gayrimüslimleri yakmak için kurulduğunu söylentileri bugüne bile yansımıştı. Bali, bu söylentinin nedenlerini ve mesnetsizliğini değerlendirdi. Varlık Vergisi sonrası tartışmaları, 1934 yılında Trakya Yahudilerine karşı yapılan saldırıları ve sonuçlarını ortaya koydu.

Ancak Bali'yi kamuoyuna maleden "Bir Türkleştirme Serüveni" adlı kitabı oldu. Tarih araştırmacılarının dar dünyasından bu çalışma ile sıyrıldı. "Bir Türkleştirme Serüveni" Yahudilerin 1923 ile 1945 yılları arasındaki gayriresmi tarihini anlatıyor. Bu tarihte neler yok ki! Örneğin, bugüne kadar tarih kitaplarına konu olmayan bir aşk hikayesi anlatılıyor. 1927 yılında 22 yaşındaki Elza Niye'ya aşık olan 42 yaşındaki Abdulhamit'in paşalarından birinin oğlu Osman Ratıp beyin genç kızı Galata Köprüsü'nün üzerinde bıçaklayarak öldürmesi anlatılıyor. Bu dramatik aşk hikayesinin Yahudilerin tarihindeki o inanılmaz gelişimi konu ediniliyor. Genç kızın cenaze törenine 15 bin kadar Yahudi

nin katılmasıyla birden azınlıkların öfke patlamasına dönüşen olayların sonrasında 9 yahudi önderi tutuklanıyor. Anti-semit bir kampanyaya dönüşen saldırılar başlıyor ve tutuklanan Yahudilerin belki de ilk kez 312. maddeden yargılanan öyküleri konu ediniliyor. Yine 1933'de yabancı bir işveren ile çalışan arasındaki ilişkinin nasıl anti-semit "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyasına dönüştüğünü Yahudi kurumlarının saldırıya uğradığını, polis-öğrenci çatışmalarına yol açtığını ilk kez Bali'nin kitabı konu ediniyor.

Bali, Yahudi cemaatinin bu saldırılara dönük suskunluğunu, unutkanlığını dış dünyaya karşı bozduğunu ortaya koyuyor. Tarihçi, Paris, Londra, New York, Kudüs, Bonn, Rhode Island, Cincinatti Yahudi arşivlerinde Türkiye'nin izini sürüyor ve bu arşivlerde çok önemli bir gerçeği ortaya çıkarıyor. Türkiye'de yaşadıklarından şikayetçi olmayan, hatta müreffeh ve mutlu olduklarını söyleyen Yahudilerin aksine yabancı arşivlerin nasıl da tersini yazdığını belirtiyor. Bu arşivlere konu olan şikayetleri kim kaleme alıyor? Bali, yazarların Türkiye'den olduğunu söylüyor.

İşte bu olgunun ışığında Rıfat Bali, Türkiye'nin en yalnız Yahudisidir. Zira kimi çevreler resmi tarihin unutturmak istediği gerçekleri su yüzüne çıkardığı için onu görmezlikten geliyor. Ancak en önemlisi kendi cemaatine karşı aynı bilimsel tarafsızlık ve eleştirel üslubu nedeniyle Yahudi kamuoyu da onu adeta aforoz ediyor. Bugüne kadar Yahudi kamuoyu ne makalelerini ne de kitabını olumlu ya da olumsuz bir değerlendirmeye tabi tutuyor. Sayıları 25 ile 30 bin arasında değiştiği varsayılan Yahudi cemaati Rıfat Bali'yi unuttukları/unutturdukları tarihi su yüzüne çıkardığı için görmüyor/duymuyor/konuşmuyor.